

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทราบ องค์ประกอบของกระบวนการนิเทศ การศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และ 2.เสนอรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางและรายละเอียดต่างๆ ของ การวิจัยโดยมีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบ ในขั้นนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์เอกสาร บทความวิชาการ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ แล้วนำมาวิเคราะห์เอกสาร (document analysis) เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่ง โครงสร้าง (semi-structured interview) เพื่อมาสร้างเป็นแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย

ชั้นที่ 2 การสร้างรูปแบบ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามกึ่ง โครงสร้างไป สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 13 คน และสรุปความคิดเห็นนำมาสังเคราะห์สรุปรวมกับหลักการแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา นำมาพิจารณาตัวแปรเป็นตัวแปรเพื่อนำไปสร้างเป็นกระทงคำถามของ แบบสอบถามจำนวน 190 ข้อ แล้วไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยโดยตรวจสอบความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหา (content validity) เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item-Objective Congruence) ที่พิจารณาจากค่าที่มากกว่า 0.5 ขึ้นไปซึ่งผลการวิเคราะห์เหลือข้อคำถาม จำนวน 180 ข้อ และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try out) กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจำนวน 6 แห่ง โดยมีจำนวนผู้ให้ข้อมูลจำนวน 5 คนต่อ 1 แห่ง รวม 30 คน แล้วนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืน มาหาความเชื่อมั่น โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) พบว่ามีค่าความเชื่อมั่น 0.925 จากนั้นนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปเก็บข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจำนวน 50 แห่ง แต่ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะสุ่มเก็บตัวอย่างสำนักงานละ 5 คน รวม 250 คน และ ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา 230 คน คิดเป็นร้อยละ 92.00 แล้วนำมาวิเคราะห์ตัวประกอบ (exploratory factor analysis) เพื่อหาองค์ประกอบหลัก ซึ่งผลการวิเคราะห์ได้ 6 องค์ประกอบ หลังจากนั้นนำผลการวิเคราะห์ที่ได้ทั้ง 6 องค์ประกอบมาสรุปเพื่อนิยามความหมายของแต่ละ องค์ประกอบจากนั้นวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิคัล (canonical correlation analysis) ระหว่าง องค์ประกอบที่ค้นพบเพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบที่เหมาะสม ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบที่ค้นพบจากการวิเคราะห์สหสัมพันธ์คาโนนิกอล (canonical correlation analysis) มาตรวจสอบรูปแบบนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและเพิ่มความเชื่อถือในการสร้างรูปแบบที่เหมาะสมโดยวิธีการชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic futures research: EFR) ซึ่งผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบที่ได้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ โดยสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นแบบมีโครงสร้าง (structure interview) เกี่ยวกับความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และการนำไปใช้ประโยชน์และข้อวิจารณ์อื่นๆ เพื่อนำมาสรุปและปรับปรุงเป็นรูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยพบว่าองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการกำหนดรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีจำนวน องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การวางแผน 2) สื่อเทคโนโลยี 3) ดำเนินการนิเทศ 4) การประเมินผล 5) การมีส่วนร่วม 6) การปรับปรุงและพัฒนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 “การวางแผน” มีองค์ประกอบที่จำเป็นต่อรูปแบบการนิเทศการศึกษา 114 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักตัวแปรในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.598 ถึง 0.848 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (eigenvalues) เท่ากับ 41.77 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 73.50 ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีระดับความจำเป็นเป็นอันดับที่ 1 รายละเอียดแต่ละตัวแปรเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อยประกอบด้วย

1. มีการตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนางานนิเทศการศึกษาเพื่อกำหนดวิธีการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลมาปรับใช้กับงานการนิเทศการศึกษา
2. มีการนำการนิเทศการศึกษาแบบพัฒนาตนเองไปใช้กับผู้รับการนิเทศเป็นประจำ
3. ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีการเตรียมข้อมูลสภาพปัญหา เพื่อร่วมวางแผนมอบหมายงาน
4. มีการนำการนิเทศการศึกษาแบบนิเทศร่วมพัฒนาวิชาชีพไปใช้กับผู้รับการนิเทศเป็นประจำ
5. มีการส่งเสริมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์และการบริการเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานการนิเทศของบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
6. มีการวิเคราะห์จุดเด่น จุดบกพร่อง เพื่อส่งเสริม หรือการพัฒนา (SWOT ANALYSIS)
7. มีการนำสื่อ เครื่องมือ นวัตกรรมและวิธีการที่ได้เตรียมไว้มาใช้ในการดำเนินการนิเทศอย่างจริงจัง

8. มีการจัดประชุม อบรม สัมมนาการนิเทศภายในสถานศึกษา
9. มีการนำการนิเทศการศึกษาแบบคลินิกไปใช้กับผู้รับการนิเทศเป็นประจำ
10. มีการประเมินผลสรุป เพื่อปรับปรุงผลการดำเนินการ
11. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูล ผลงาน เพื่อเสริมสร้าง พัฒนา ศักยภาพของผู้รับการนิเทศ
12. ผู้รับการนิเทศมีส่วนร่วมในการสร้าง พัฒนา และตัดสินใจในการใช้สื่อ เครื่องมือ เทคนิคการนิเทศการศึกษา
13. มีการประเมินผลการนิเทศการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเมินจากด้านศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน
14. มีการประเมินผลการนิเทศโดยศึกษาการเปลี่ยนแปลง/การพัฒนาของผู้รับการนิเทศ
15. มีการนำสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ มาใช้ดำเนินการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ
16. มีการวางแผนพัฒนางานด้านการนิเทศ แบบบูรณาการ โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานตามภารกิจและนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
17. มีการประเมินผลสำเร็จของการทำงานตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ ของหน่วยงานเป็นระยะ
18. ผู้นิเทศมีแนวทางการปรับปรุงงานของตนเองในอนาคตเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ผู้รับการนิเทศ
19. มีการส่งเสริมผู้รับการนิเทศ ให้มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์งานในความรับผิดชอบ กำหนดจุดพัฒนาได้ด้วยตนเอง
20. มีการประเมินผลการนิเทศการศึกษาจะพิจารณาถึงผลรวมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับ เขตพื้นที่ และการจัดการเรียนรู้
21. มีการส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการนิเทศได้มีการคิดค้นวิธีการ หรือพัฒนางานการนิเทศที่รับผิดชอบด้วยตนเอง
22. มีการสร้างความตระหนัก โดยคำนึงถึงประโยชน์ของการวิจัยและการนำผลการวิจัย ชั้นเรียนไปใช้
23. มีการกำหนดแผนปฏิบัติการนิเทศการศึกษาได้ตรงตามความสามารถของผู้รับการนิเทศเป็นรายคนได้ทุกคนตามเป้าหมาย
24. มีผลงานที่ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางและเป็นที่ยอมรับ
25. มีการเผยแพร่และชื่นชมผลงานที่เกิดจากการนิเทศการศึกษา

26. มีการติดตามผลการให้การนิเทศอย่างเป็นรูปธรรมและนำข้อมูลมาเป็นพื้นฐานการพัฒนางานนิเทศการศึกษา
27. มีการกำหนดวิธีการพัฒนานิเทศการศึกษา โดยใช้เลือกวิธีการเทคนิค ของกระบวนการนิเทศที่เหมาะสมเพื่อนำไปพัฒนางานนิเทศได้จริง
28. มีการประเมิน ปรับปรุง พัฒนาการใช้สื่อ เครื่องมือ เทคนิคการนิเทศและแผนการนิเทศอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
29. มีการศึกษาแผนงาน/โครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เพื่อให้ทราบว่าจะสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาที่มีอยู่
30. มีการจัดทำแผนการนิเทศมีรายละเอียดของโครงการที่ชี้แจงรายละเอียดต่างๆอย่างชัดเจนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง
31. มีการเลือกใช้เครื่องมือการนิเทศที่หลากหลายประกอบกันตามความเหมาะสมของลักษณะงานและสภาพสิ่งที่ต้องการเก็บรวบรวมข้อมูล
32. มีการปฏิบัติกิจกรรมการนิเทศตามแผนงานและโครงการที่วางไว้เป็นกระบวนการอย่างมีระบบ และเคร่งครัด
33. มีการควบคุม กำกับและติดตามภารกิจหลักของงานด้านการนิเทศการศึกษาตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เพื่อให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการของเขตพื้นที่การศึกษา
34. การปฏิบัติกิจกรรมการนิเทศการศึกษาทุกครั้งมีความสอดคล้องกับการพัฒนาผู้รับการนิเทศ
35. มีการนำผลการนิเทศมาพัฒนางานด้านการนิเทศการศึกษาและนำไปใช้ได้จริงตรงตามเป้าหมายที่วางในการนิเทศในครั้งต่อไป
35. มีการส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ใหม่และนวัตกรรมด้านการนิเทศการศึกษา
36. มีการกำหนดแผนปฏิบัติการนิเทศการศึกษาได้ตรงตามความต้องการผู้รับการนิเทศ
37. มีการกำหนดกลยุทธ์ในการนิเทศโดยดำเนินการ นิเทศรายโรงเรียน นิเทศระบบเครือข่าย นิเทศผ่านเว็บไซต์ระบบออนไลน์
38. มีการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการเลือกวิธีการ เทคนิค ที่เหมาะสมในการนิเทศการศึกษาเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในการสื่อสารระหว่างผู้นิเทศกับสำนักงานเขตพื้นที่
39. มีการใช้วิธีการนิเทศทางอ้อม โดยการใช้อุปกรณ์ และเครื่องมือต่างๆนอกเหนือจากการนิเทศทางตรง
40. มีการเสริมแรงบวกแก่ผู้รับการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ

41. มีการประเมินผลการนิเทศการศึกษาโดยรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลภายนอก เพื่อให้การประเมินผลถูกต้องและเกิดแนวคิดใหม่ๆ
42. มีแผนงานการพัฒนางานนิเทศการศึกษาที่มุ่งเน้นเพื่อผลที่เกิดขึ้นกับสถานศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง
43. มีการจัดให้มีการสรุปผลการนิเทศจากผู้รับการนิเทศโดยตรง
44. มีการดำเนินการเยี่ยมชั้นเรียน และสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
45. มีการกำหนดเป้าหมายสำคัญที่มุ่งเน้นได้แก่ นิเทศโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนคุณภาพมาตรฐาน(SMART SCHOOL) ส่งเสริมการบริหารจัดการระบบเครือข่ายโรงเรียนให้เข้มแข็ง
46. ผู้นิเทศมีแนวทางการปรับปรุงงานของตนเองในอนาคตเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้รับการนิเทศ
47. มีสื่อ เครื่องมือ เทคนิควิธีการนิเทศการศึกษาสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับการนิเทศอย่างแท้จริง
48. มีการจัดทำแผนการนิเทศที่มียุทธศาสตร์ การพัฒนางาน การแก้ปัญหา ประเมินและพัฒนาตนเองได้
49. มีการนำหลักการบริหาร จัดการที่สอดคล้องกับนโยบายและภารกิจหลักของเขตพื้นที่การศึกษา ด้านการวางแผนเพื่อพัฒนางานนิเทศการศึกษา เพื่อนำไปสู่การบริหารการเปลี่ยนแปลงให้ตรงตามวิสัยทัศน์ที่วางไว้
50. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถของผู้รับการนิเทศทุกครั้ง โดยใช้วิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละบุคคล
51. มีการใช้วิธีประเมินผลย่อยทุกระยะ
52. มีการส่งเสริมให้โรงเรียนนำเทคนิคใหม่ๆมาใช้ในการนิเทศภายใน
53. มีการร่วมประเมินกับบุคลากรที่มีส่วนได้ส่วนเสียเช่น ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง
54. มีการกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการพัฒนางานนิเทศร่วมกันกับหน่วยงานภายในเขตพื้นที่การศึกษา
55. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาการนิเทศการศึกษา
56. มีการประเมินความต้องการเพื่อพัฒนาวัตถุประสงค์การนิเทศ ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ
57. มีการประเมินผลการนิเทศการศึกษา ซึ่งอยู่ใน โครงการของแผนการนิเทศการศึกษา ประจำปี

58. มีการประเมินผลเพื่อเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับแผน/โครงการกำหนดไว้
59. มีการปฏิบัติกรณิเทศโดยเลือกสรรและปรับเทคนิควิธีการอย่างเหมาะสมตามสถานการณ์
60. มีการส่งเสริมจัดทำ/จัดหาสื่อ นวัตกรรม อุปกรณ์ ให้ตรงตามจุดประสงค์ของแผนการเรียนรู้
61. มีการนำกรณิเทศการศึกษาแบบพัฒนาการไปใช้กับผู้รับกรณิเทศเป็นประจำ
62. มีการกำหนดแผนปฏิบัติกรณิเทศการศึกษาได้ตรงตามความต้องการผู้รับกรณิเทศ
64. มีการส่งเสริมการเรียนการสอนโดยมีการวางแผนกรณิเทศ สํารวจ ศึกษา เก็บข้อมูล สถานศึกษาในความรับผิดชอบ
65. มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีการศึกษา สํารวจ ศึกษา ปัญหา ความต้องการ และเก็บข้อมูลพื้นฐานสถานศึกษาในความรับผิดชอบ
66. กลุ่มงานด้านการนิเทศมีการประสานงานกับกลุ่มงานหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
67. มีการศึกษาปัญหาที่พบจากการปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขแผน/โครงการให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
68. มีการจัดระบบโครงสร้างบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในเครือข่ายที่ชัดเจน
69. มีการชี้แจงนโยบายในการดำเนินงาน
70. มีการศึกษา เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันปัญหา กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้
71. มีการสนับสนุนข้อมูล นวัตกรรมการสอนเพื่อส่งเสริมให้ผู้รับกรณิเทศได้พัฒนางานอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด
72. มีการพัฒนารูปแบบกรณิเทศภายในได้อย่างเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้
73. มีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานและเผยแพร่ให้เป็นที่ยอมรับ
74. มีการส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาเครือข่ายสถานศึกษา
75. มีการจัดทำแผนงานนิเทศอย่างสมบูรณ์โดยมีองค์ประกอบของแผนกรณิเทศชัดเจนครบถ้วน ทั้งรูปแบบและเนื้อหา
76. มีการจัดลำดับความสำคัญของงานในการนิเทศการศึกษา
77. มีการประเมินผลเพื่อควบคุมและเร่งรัดการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผน/โครงการ
78. ผู้ที่ทราบความสำคัญของปัญหาและความต้องการนั้นต้องเป็นบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

79. มีการจัดทำแผนปฏิบัติการนิเทศโดยจำแนกกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาความสามารถของผู้รับการนิเทศ
80. มีการใช้หลักการนิเทศในการปฏิบัติงานนิเทศ รวมทั้งมี มนุษย์สัมพันธ์ มีการยกย่องชมเชย เพื่อสร้างขวัญ และกำลังใจ อยู่เสมอ
81. มีการช่วยเหลือให้บุคคลากรในสถานศึกษานิเทศภายในกันเองได้
82. มีการประเมินผลการดำเนินงานนิเทศการศึกษาตามแผนงาน โครงการที่กำหนดไว้
83. มีการใช้กระบวนการนิเทศที่หลากหลายและบูรณาการมาใช้ในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่และสถานศึกษาที่มีความแตกต่างกัน
84. มีการศึกษาข้อมูลโดยการใช้เครื่องมือสำรวจความต้องการในการดำเนินงานนิเทศการศึกษาเช่น แบบสำรวจ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบประเมินตนเอง เป็นต้น
85. มีการสร้างเครือข่ายการนิเทศการศึกษาโดยใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
86. มีการพัฒนาศักยภาพโรงเรียน และเครือข่ายสู่การพัฒนาชุมชน
87. มีการวางแผนการนิเทศเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้รับการนิเทศปฏิบัติและค้นหาคำตอบด้วยตนเอง
89. มีการส่งเสริมการนิเทศจัดการเรียนรู้โดยมีการสำรวจข้อมูลหลักสูตรสถานศึกษา การจัดทำแผนการเรียนรู้ การปฏิบัติการสอนตามแผนการเรียนรู้ การประเมินผลและบันทึกหลังสอน
90. มีการเปลี่ยนแปลงยึดหยุ่น ของแผนการนิเทศของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เนื่องจากมีลำดับขั้นตอนการนิเทศก่อนข้างยากลำบาก
91. มีการสร้างเครือข่ายเพื่อทำการรวบรวมข้อมูล สารสนเทศด้านคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
92. มีการปรับปรุงข้อมูลสารสนเทศให้เป็นปัจจุบัน
93. มีการส่งเสริมการจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
94. มีการศึกษา รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน สภาพปัจจุบัน ปัญหา ในการดำเนินงานการนิเทศการศึกษา
95. มีการชี้แจงการติดตามและการประเมินผล
96. มีการประชุม วางแผน ร่วมกับผู้มีส่วนในการรับการนิเทศ
97. มีการส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้า การประดิษฐ์ คิดค้น การทดลอง กล้าคิด กล้าทำ
98. มีการชี้แจงขั้นตอน วิธีดำเนินงานในการเตรียมการวางแผนการนิเทศ

99. มีการวางแผนการนิเทศเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้รับการนิเทศปฏิบัติและค้นหาคำตอบด้วยตนเอง
100. มีการร่วมกับสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
101. มีการดำเนินงานการนิเทศการศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานหรือตัวชี้วัดไว้อย่างชัดเจน
102. มีการนำผลการประชุมมาใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานการวางแผนการนิเทศอย่างชัดเจนและเป็นระบบ
103. มีความจำเป็นต้องร่วมมือกันภายในกลุ่มงานนิเทศ ติดตามและประเมินผลการศึกษา
104. มีการคัดกรอง จัดประเภท จำแนกกลุ่มและจัดลำดับสถานศึกษาตามสภาพและมาตรฐานตัวชี้วัดต่างๆ
105. มีการศึกษาการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา/แผนยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติราชการประจำปี
106. มีการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการนิเทศภายในดำเนินกิจกรรมในรูปแบบของคณะกรรมการ
107. มีการนำการนิเทศการศึกษาแบบมนุษยสัมพันธ์ไปใช้กับผู้รับการนิเทศเป็นประจำ
108. มีการส่งเสริมระบบเครือข่ายการเรียนรู้ของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
109. มีการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการของสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร่วมกัน
110. มีการให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการนิเทศภายใน
111. มีการตั้งวัตถุประสงค์ในการที่จะดำเนินการนิเทศอย่างชัดเจน
112. กลุ่มงานด้านการนิเทศมีการประสานงานกับกลุ่มงานหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
113. มีการศึกษาผลการประเมิน เช่น ผลการประเมินภายนอก ผลการประเมิน SMART SCHOOL ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับประเทศ (NT) O-NET เป็นต้น
114. มีการส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาดำเนินการนิเทศภายใน

องค์ประกอบที่ 2 “สื่อและเทคโนโลยี” มีองค์ประกอบที่จำเป็นต่อรูปแบบการนิเทศการศึกษา 19 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักตัวแปรในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.569 ถึง 0.787 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (eigenvalues) เท่ากับ 5.969 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 49.940 ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีระดับความจำเป็นเป็นอันดับที่ 2 รายละเอียดแต่ละตัวแปรเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อยประกอบด้วย

1. มีการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของงานวิจัยในชั้นเรียน
2. มีการชี้แจงนโยบายในการดำเนินงาน
3. มีการส่งเสริมการดูแล และเก็บรักษาสื่อ นวัตกรรม อุปกรณ์การเรียนรู้
4. มีการจัดทำเอกสารนิเทศภายในและเป็นปัจจุบัน
5. มีการกำหนดปฏิทิน วัน เวลา สถานที่ อย่างชัดเจนในการดำเนินการนิเทศ
6. มีการใช้เทคนิควิธีการนิเทศภายใน ได้อย่างเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้
7. มีการประเมินผลการนิเทศโดยศึกษาผลงานของผู้รับการนิเทศ
8. มีการศึกษาและค้นหาปัญหาโดยวิธีการจัดประชุม อบรม สัมมนาผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือหน่วยงานในการนิเทศการศึกษา
9. มีการร่วมกับสถานศึกษา ศึกษา ปัญหา อุปสรรค การใช้สื่อ นวัตกรรม อุปกรณ์การเรียนรู้เพื่อช่วยแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้
10. มีการพัฒนาแนวคิดในการนิเทศ โดยการนำความรู้จากบริบท ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวางแผน แสวงหาความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการนิเทศอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เห็นคุณค่าของการนิเทศ
11. มีการศึกษาปัญหาและความต้องการอย่างชัดเจนและมีระบบ เช่น ศึกษาค้นคว้า การวิจัย เป็นต้น
12. มีการส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียน
13. มีการศึกษาการปฏิบัติงาน เช่น การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การเรียนรู้ การใช้และจัดทำสื่อ นวัตกรรม ความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครูศึกษานิเทศก์ เป็นต้น
14. มีการตรวจสอบความสอดคล้องของการบันทึกกิจกรรมหลังจัดการเรียนรู้กับการวิจัยในชั้นเรียน
15. มีการศึกษาข้อมูลสภาพปัญหา ความต้องการ และเป้าหมายการพัฒนาของการนิเทศ
16. มีการพัฒนา การตรวจสอบวัตถุประสงค์ว่ามีความชัดเจน สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการในการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาก่อนนำไปนิเทศ

17. มีการวางเป้าหมายในอนาคตให้มีการมุ่งเน้นการใช้เทคนิคที่หลากหลายในการนิเทศการศึกษา โดยเฉพาะการนิเทศทางไกลแบบออนไลน์

18. มีการจัดระบบฐานข้อมูลในด้านต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อการนิเทศการศึกษา

19. การมีส่วนร่วมของหน่วยงานและ บุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่โดยนำแนวคิดการมีส่วนร่วมมาใช้ในจัดกิจกรรมการนิเทศ

องค์ประกอบที่ 3 “ มืองค์ประกอบที่จำเป็นต่อรูปแบบการนิเทศการศึกษา ” 14 ตัวแปร มีค่านำหนักตัวแปรในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.710 ถึง 0.812 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (eigenvalues) เท่ากับ 4.958 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 12.173 ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีระดับความจำเป็นเป็นอันดับที่ 3 รายละเอียดแต่ละตัวแปรเรียงลำดับค่านำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อยประกอบด้วย

1. มีการชี้แจงนโยบายในการดำเนินงาน
2. มีการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิบัติงานเพื่อเตรียมการวางแผนการนิเทศการศึกษา
3. แนวคิดพื้นฐานด้านความเชื่อ ค่านิยมของผู้นิเทศมีความแตกต่างกันจะส่งผลให้การนิเทศแตกต่างกัน

นิเทศแตกต่างกัน

4. มีการส่งเสริมกิจกรรมของสถานศึกษาในเครือข่ายร่วมกับเครือข่ายอื่น

5. มีการทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ต้นนิเทศและผู้รับการนิเทศเพื่อให้การปฏิบัติ

หน้าที่ตามภารกิจเป็นไปในแนวเดียวกัน

6. มีการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการที่จะต้องปฏิบัติ

7. มีการดำเนินงานติดตามโครงการ/กิจกรรมที่สำคัญต่างๆ และภารกิจเพิ่มเติมอื่นๆ ตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงอื่นๆ

8. มีการวางแผนการนิเทศเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้รับการนิเทศปฏิบัติและค้นหาคำตอบด้วย

ตนเอง

9. มีการสร้างทางเลือกอย่างหลากหลายในการนิเทศการศึกษาเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงาน

10. มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลด้านต่างๆให้มีความถูกต้อง ทันสมัย และสะดวกต่อการนำมาใช้เสมอ

11. มีการใช้กระบวนการนิเทศให้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาและข้อขัดข้องต่างๆเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

12. มีการส่งเสริมการประกันคุณภาพของสถานศึกษา

13. มีการนำการนิเทศการศึกษาแบบสนับสนุนไปใช้กับผู้รับการนิเทศเป็นประจำ

14. มีการใช้วิธีปฏิบัติกรนิเทศทางตรง โดยผู้นิเทศออกปฏิบัติกรนิเทศด้วยตนเอง
องค์ประกอบที่ 4 “ การประเมินผล ” 12 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักตัวแปรในองค์ประกอบ
อยู่ระหว่าง 0.666 ถึง 0.827 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (eigenvalues) เท่ากับ 4.282 และค่าร้อยละ
ของความแปรปรวนเท่ากับ 59.114 ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีระดับความจำเป็นเป็นอันดับที่ 4
รายละเอียดแต่ละตัวแปรเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อยประกอบด้วย

1. ผู้นิเทศมีการใช้วิธีการประเมินตนเองเพื่อปรับปรุงพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น
2. มีการประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์
ของหน่วยงานเป็นระยะ
3. มีการพัฒนาด้านการประเมินผล โดยระบุวิธีการที่จะประเมิน กำหนดวิธีการ
รวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ นำผลที่ได้ไปใช้ พร้อมจัดทำรายงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและมี
อำนาจการตัดสินใจ
4. มีการวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ
5. ให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดในการนิเทศที่พิจารณาถึงเกณฑ์ที่เหมาะสม เช่น การ
สร้างองค์ความรู้ ข้อมูล ในรูปของการสร้างเครือข่ายกรนิเทศ การสร้างเกณฑ์ ลำดับความคิดเพื่อ
การวางแผน และการแสวงหาความรู้ วิธีการสนับสนุนกรนิเทศ
6. มีการประเมินผลกรนิเทศการศึกษาเพื่อการพัฒนา โดยประเมินจากด้านคุณภาพการ
จัดการเรียนรู้
7. มีการประเมินผลกรนิเทศจากผู้รับกรนิเทศโดยตรง
8. มีการนำผลจากการประเมินผลจากการประเมินกรนิเทศมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ
เกณฑ์ที่กำหนดไว้
9. มีการประเมินผลกระทบทังทางตรงและทางอ้อมของกรนิเทศ เพื่อเป็นข้อมูล
สำหรับช่วยในการตัดสินใจต่อไป
10. มีการเผยแพร่รูปแบบและเทคนิควิธีการนิเทศได้อย่างเหมาะสมกับการจัดการ
เรียนรู้
11. มีการจัดให้มีการรายงานผลกรนิเทศระหว่างการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ
เป็นระยะ
12. มีการจัดให้มีการประเมินผล ทั้งสภาพแวดล้อม ปัจจัยในการดำเนินการ กระบวนการ
นิเทศการศึกษาและผลที่ได้จากการนิเทศ

องค์ประกอบที่ 5 “การมีส่วนร่วม” 10 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักตัวแปรในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.680 ถึง 0.884 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (eigenvalues) เท่ากับ 3.877 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 62.434 ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีระดับความจำเป็นเป็นอันดับที่ 5 รายละเอียดแต่ละตัวแปรเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อยประกอบด้วย

1. มีการร่วมกันวางแผนในการปฏิบัติงานโดยมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ
2. มีการติดตามประเมินผล ปรับและพัฒนาแผนการนิเทศ และจัดทำแผนใหม่
3. การดำเนินการนิเทศการศึกษาทุกครั้งจะมีการวิเคราะห์จัดกลุ่มผู้รับการนิเทศ
4. มีการศึกษาการรายงานประเมินตนเอง รายงานประจำปี รายงานการประเมินผลการดำเนินงาน
5. มีการกำหนด เป้าหมายและจุดการพัฒนาของผู้รับการนิเทศอย่างชัดเจน
6. มีการลำดับความสำคัญ ความต้องการ และจำแนกปัญหา เป็นรายละเอียดของภาระงานที่จะต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน
7. มีการพิจารณาผู้รับผิดชอบงานในหน้าที่ตามความรู้ ความสามารถ
8. มีการแสวงหาสื่อ เครื่องมือตามที่วางแผนไว้โดยการจัดทำ จัดทำตามความเหมาะสม
9. มีการเลือกวิธีการ เทคนิคที่เหมาะสมในการนิเทศที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในการสื่อสารระหว่างผู้นิเทศกับสำนักงานเขตพื้นที่และสถานศึกษา

10. มีการร่วมประชุมปรึกษาการเตรียมการวางแผนการนิเทศการศึกษาของคณะกรรมการ

องค์ประกอบที่ 6 “ปรับปรุงและพัฒนา” 11 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักตัวแปรในองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.561 ถึง 0.823 มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (eigenvalues) เท่ากับ 3.721 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 64.683 ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีระดับความจำเป็นเป็นอันดับที่ 6 รายละเอียดแต่ละตัวแปรเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อยประกอบด้วย

1. มีการจัดให้มีการประเมินผล ทั้งสภาพแวดล้อม ปัจจัยในการดำเนินการ กระบวนการนิเทศการศึกษาและผลที่ได้จากการนิเทศ
2. มีการส่งเสริมให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้
3. การส่งเสริมความพร้อมด้านผู้เรียน บุคลากรและเอกสารตามมาตรฐานการประกันคุณภาพ เพื่อผดุงคุณภาพการศึกษา โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และตรวจสอบเอกสาร
4. มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติงานเพื่อนำมาเป็นข้อมูลการตัดสินใจในแต่ละขั้นตอน และกิจกรรมต่างๆ

5. มีการส่งเสริม กระตุ้นผู้รับการนิเทศเพื่อคิดค้นและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ดีขึ้น โดยการศึกษา ค้นคว้า วิจัย อย่างเป็นระบบ
6. ผู้นิเทศดำเนินการนิเทศกิจกรรมและภาระงานต่างๆ ทุกครั้ง ส่งผลต่อการพัฒนางานของผู้รับการนิเทศ
7. มีการดำเนินการใช้กระบวนการประชุม/ประชุมเชิงปฏิบัติในการแก้ปัญหาและพัฒนาางาน
8. มีการประเมินผลการนิเทศการศึกษาเพื่อการพัฒนา มีการประเมินจากด้านคุณภาพการบริหารจัดการ
9. มีการส่งเสริมระบบประกันคุณภาพในโรงเรียน โดยมีการควบคุมคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบทบทวนภายใน และการสรุปรายงานผล
10. มีการส่งเสริมการนำผลจากการประเมินภายนอก รอบ 2 มาปรับปรุงและพัฒนา
11. มีการกำหนดรูปแบบ ปฏิทินและความต้องการของการนิเทศให้สอดคล้องกับการดำเนินงานกับสำนักงานเขตพื้นที่

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบในการวิจัยเรื่องรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แบ่งเป็น 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การวางแผน 2) สื่อเทคโนโลยี 3) ดำเนินการนิเทศ 4) การประเมินผล 5) การมีส่วนร่วม 6) การปรับปรุงและพัฒนา

ทั้งนี้ในสภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาได้เจริญก้าวหน้าไปมาก มีการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น แนวความคิดและแนวการเรียนการสอนใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายของการศึกษา แต่ยังคงพบว่า ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องบางคน ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง ปัญหาดังกล่าวข้างต้นสามารถจะแก้ไขได้โดยอาศัยผู้นิเทศ หรือศึกษานิเทศก์ ซึ่งมีหน้าที่นิเทศการศึกษาให้ครูมีความเจริญงอกงามทางวิชาการ สามารถพึ่งตนเองได้ และนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ดังนั้นเรื่องการนิเทศการศึกษาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรจะได้ศึกษาและทำความเข้าใจในหลักการ กระบวนการ และวิธีการของการนิเทศการศึกษาเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป ดังที่เบอร์ตัน (Burton) ได้จัดลักษณะงานของผู้นิเทศเป็น 5 งาน ดังนี้ 1) งานปรับปรุงการสอน 2) งานปรับปรุงครู ด้วยการให้บริการแก่ครูในเรื่องต่างๆ 3) งานคัดเลือกและรวบรวมเนื้อหาวิชา 4) ทดสอบและวัดผล 5) งานประเมินครู ส่วนแฮร์ริส (Harris) ได้จัดลักษณะงานนิเทศเป็นกลุ่มงาน มี 10 งาน ดังนี้ 1) งานพัฒนา

หลักสูตร (Developing Curriculum) 2)งานจัดการสอน (Organizing for Instruction) 3)งานจัดหาบุคลากร (Providing Staff) 4)งานจัดสิ่งอำนวยความสะดวก (Providing Facilities) 5) งานจัดหาวัสดุอุปกรณ์ (Providing Materials) 6)งานจัดอบรมประจำการ (Arranging for in Service Education) 7)งานปฐมนิเทศบุคลากรผู้ร่วมงาน (Orienting Staff Members) 8)งานบริการพิเศษแก่นักเรียน (Relating Special Pupil Services) 9) งานพัฒนาการประชาสัมพันธ์ (Developing Public Relation) 10) งานประเมินผลการสอน (Evaluation Instruction) นอกจากนี้ อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ กิ่งการพัฒน์มองลักษณะงานนิเทศเป็นการ จัดการ และการส่งเสริมสนับสนุนในด้านต่างๆ โดยกล่าวว่า งานนิเทศแท้จริงอยู่ที่ 1.)การจัดการให้ครูรู้งาน และขอบเขตความรับผิดชอบ และสู่ทิศทางการทำงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย 2) เสริมความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถหรือทักษะในการใช้หลักสูตรให้ถูกต้อง สอดคล้องกับระดับของงานที่รับผิดชอบอยู่ 3) ช่วยสนับสนุนส่งเสริม กระตุ้น ประสพการณ์ให้ครูพัฒนาการเรียนการสอน 4) ส่งเสริมความก้าวหน้าในวิชาชีพ ให้รอบรู้ทันโลกทันวิชาการ รู้จักแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง 5)ช่วยเสริมการบำรุงขวัญและกำลังใจ ให้ความรู้สึกลับคองในการทำงานเพื่อ โรงเรียน และเพื่อเด็กลักษณะงานนิเทศการศึกษา หากพิจารณาในเชิงมาตรฐานของงานที่ปฏิบัติ แบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะงานโดยทั่วไป และลักษณะงานที่ปฏิบัติ ดังนี้ ลักษณะงานโดยทั่วไป กล่าวคือ 1) ตรวจสอบและควบคุมมาตรฐานทางวิชาการ 2) นิเทศและให้คำปรึกษา หรือแนะนำ เพื่อช่วยแก้ปัญหาทางวิชาการ 3)จัดอบรม ประชุม สัมมนาทางวิชาการเพื่อปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน 4)พัฒนาหลักสูตร หนังสือ ประกอบการเรียน คู่มือครู ตลอดจนผลิตสื่อการเรียนการสอนและเอกสารทางวิชาการ 5) ประสานงาน วิเคราะห์ วิจัย ติดตามผลและประเมินผล เพื่อหาทางส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษา 6) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย ส่วนลักษณะงานที่ปฏิบัติ นั้นได้แก่ 1) นิเทศ วิจัย การศึกษา สสำรวจความต้องการและปัญหาต่างๆ ทางการศึกษา 2) พัฒนาหลักสูตร เขียนเอกสาร ตำรา ผลิตอุปกรณ์ และสื่อการเรียนต่างๆ 3) จัดประชุม อบรม สัมมนาและเป็นวิทยากร 4.) ประสานงานและให้บริการทางวิชาการ 5) แก้ปัญหาและช่วยงานวิจัยแก่หน่วยงานในความรับผิดชอบ 6)ทำการค้นคว้าทดลองเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการใหม่ๆ ทางการศึกษา และเผยแพร่ 7) ปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้นจะเห็นได้ว่า งานนิเทศการศึกษามีลักษณะงานกว้างขวาง และเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน ครู ตลอดจนคนงานภารโรง และชุมชน เป็นต้น ในอันที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนด้วยวิธีต่างๆ ลักษณะงานจะเป็นการพัฒนาและการบริการ ได้แก่ งานพัฒนาหลักสูตร งานพัฒนาการสอน งานจัดและพัฒนาบุคลากร งานบริการพิเศษแก่ครูและนักเรียน งานบริการด้านเทคโนโลยี อุปกรณ์การสอนและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และงานประเมินผลการสอน เป็นต้น สำหรับจุดประสงค์ของการนิเทศ

การศึกษานั้น มีผู้กล่าวถึงไว้หลายลักษณะแตกต่างกัน ถ้าหากทำการวิเคราะห์ข้อคิดและข้อเขียนของบุคคลต่างๆ เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา และนำมาเปรียบเทียบกับลักษณะสำคัญของการนิเทศการศึกษาที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น เราก็จะสามารถกล่าวได้ว่าการนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อพัฒนาคน 2) เพื่อพัฒนางาน 3) เพื่อสร้างการประสานสัมพันธ์ และ 4) เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ประการแรกที่กล่าวว่าการนิเทศการศึกษาได้มุ่ง “พัฒนาคน” ก็คือ การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากรเหล่านั้นได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น ประการที่ 2 เนื่องจากการนิเทศการศึกษาได้มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่นักเรียน ซึ่งเป็นผลผลิตจากการสอนของครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเหตุนี้การนิเทศที่จัดขึ้นจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะ “พัฒนางาน” ซึ่งได้แก่ งานสอนให้ดีขึ้น สำหรับประการที่ 3 “สร้างการประสานสัมพันธ์” นั้นจะเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันรับผิดชอบร่วมกัน ผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งไม่ใช่เป็นการทำงานภายใต้การถูกบังคับ และคอยตรวจตราหรือจับผิด และประการสุดท้ายคือ “สร้างขวัญและกำลังใจ” ถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการนิเทศ ทั้งนี้เพราะว่าขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความตั้งใจทำงาน หากการนิเทศไม่ได้ทำการสร้างขวัญและให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานแล้ว การนิเทศการศึกษาที่ย่อมจะประสบผลสำเร็จได้ยาก ดังนั้นจุดมุ่งหมายสำคัญของการนิเทศเป็นการปรับปรุงผลงานมีคุณภาพตามนโยบาย อาจเป็นการพัฒนาคน พัฒนางาน ประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สร้างขวัญและกำลังใจ จนก่อให้เกิดคุณภาพในผลงาน ดังนี้

- 1) การนิเทศการศึกษามีจุดประสงค์เพื่อการพัฒนาคน ในการที่จะพัฒนาคนมีความสำคัญเป็นอันมาก เพราะเป็นการสร้างคนให้มีคุณภาพ ในหน่วยงานใดก็ตามที่มีคนมีคุณภาพ หน่วยงานนั้นก็มีความเจริญก้าวหน้า โรงเรียนก็เช่นเดียวกันถ้าได้ครูที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการสอน นักเรียนก็จะมีความรู้ มีความเจริญงอกงามและเติบโตเป็นพลเมืองดีของชาติได้อย่างไม่ต้องสงสัย กระบวนการนิเทศการศึกษามุ่งเน้นที่การพัฒนาคน ต่างกับกระบวนการบริการ ซึ่งมุ่งเน้นที่ความสำเร็จของงาน แต่ทั้งสองกระบวนการมีความสำคัญในการจัดการศึกษาไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน การพัฒนาคนเพื่อให้เป็นคนมีคุณภาพของครูนั้นขอเพียงมี “3 ดี” ก็นับว่าเพียงพอแล้ว คือ ความรู้ดี ความสามารถดี และความประพฤติดี
- 2) การนิเทศการศึกษามีจุดประสงค์เพื่อพัฒนางาน งานของครูมีหลายประการ ได้แก่ งานสอน งานอบรมนักเรียน งานธุรการในชั้นเรียน งานปกครองดูแลนักเรียน งานติดต่อประสานงานกับชุมชนและผู้ปกครอง และงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย งานทั้งหมดดังกล่าว “งานสอน” ถือว่าเป็นงานที่มีความสำคัญที่สุด ความสามารถที่สำคัญที่ครูต้องแสดงให้ปรากฏจึงได้แก่ ความสามารถในการสอน จุดประสงค์ของการนิเทศการศึกษาในข้อนี้ต้องการพัฒนางานของครูให้มีความก้าวหน้าในทุกๆ ด้าน เพื่อตอบสนองความต้องการและความเปลี่ยนแปลงทั้งปวงที่เกิด

ขึ้นอยู่กับเวลา แต่อย่างไรก็ตามงานหลักของครูเป็นงานสอน การนิเทศการศึกษาจึงเน้นที่การสอนของครู หรือที่เรียกว่า “งานวิชาการ” นั่นเอง 3) การนิเทศการศึกษามีจุดประสงค์เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันทำงาน เนื่องจากงาน โรงเรียนเป็นงานให้การศึกษาอบรมนักเรียนให้มีความเจริญงอกงามในการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติได้ งานนี้ไม่สามารถทำให้สำเร็จได้ด้วยคนๆ เดียวหรือต่างคนต่างทำโดยไม่เกี่ยวข้องกัน แล้วงานจะสำเร็จลงได้ด้วยดีแต่ประการใด แท้ที่จริงแล้วงาน โรงเรียนเป็นงานที่ต้องร่วมมือร่วมใจกันทำ ด้วยความเข้าใจกัน มีความสัมพันธ์ร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด การแบ่งงานกันทำเป็นการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบในการทำงาน แต่งานทั้งหมดต้องเป็นงาน “ของเรา” และโรงเรียนต้องเป็น “ของเรา” จุดประสงค์ของการนิเทศการศึกษาในข้อนี้ ต้องการให้ทุกคนในโรงเรียนมีความสามัคคีกัน ร่วมมือร่วมใจกันทำงาน ไม่เกี่ยงงานกัน ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ขัดแย้งและแตกแยกกันทั้งความคิดและการกระทำ โดยไม่มีข้อยุติ ซึ่งจะอันตรายต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง 4) การนิเทศการศึกษามีจุดประสงค์เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครู จะปฏิเสธไม่ได้ว่าขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งจำเป็นมากในการทำงาน ในทางบริหารจะมองการสร้างขวัญและกำลังใจของครูในทางรูปธรรม ดังนั้น ศึกษานิเทศก์ หรือผู้นิเทศจึงต้องทำงานร่วมกับครูด้วยความเห็นอกเห็นใจกันเสมือนเพื่อนร่วมงาน มองปัญหาต่างๆ ที่ครูประสบอยู่และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือด้วยความเต็มใจสำหรับจุดประสงค์เฉพาะที่หน่วยงานที่รับผิดชอบการนิเทศการศึกษา หรือหน่วยศึกษานิเทศก์ได้กำหนดไว้ นั่น นอกจากจะกำหนดจุดประสงค์ทางการนิเทศการศึกษาตามหลักการทั่วไปแล้วยังได้นำนโยบายของหน่วยงานมากำหนดเป็นการนิเทศเชิงบริหารไว้ด้วย Administrative Supervision) เช่น การควบคุมมาตรฐาน โรงเรียน การควบคุมกำกับดูแลการปฏิบัติงานของครู และการประสานงานกับกรมกองต่างๆ ในสังกัดตามที่ได้รับมอบหมาย เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม จุดประสงค์ของการนิเทศการศึกษาไม่ว่าจะเป็นจุดประสงค์ทั่วไป (General Objective) หรือจุดประสงค์เฉพาะ (Specific Objective) ล้วนแต่มุ่งจุดหมาย (Aim) เดียวกัน คือ เพื่อให้โรงเรียนดีขึ้น (Better School) หรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี (Change for the Better) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นนี้จะเป็ผลดีต่อความเจริญงอกงามของนักเรียนทั้งในด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม อันเป็นจุดหมายที่สำคัญของการจัดการศึกษาในปัจจุบัน งานนิเทศติดตามและประเมินผลระบบบริหารและการจัดการศึกษา โครงสร้างงานประกอบด้วย (1) งานส่งเสริมและพัฒนาระบบการนิเทศและการจัดการบวนการเรียนรู้ (2) งานส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายการนิเทศของเขตพื้นที่การศึกษาสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชน (3) งานนิเทศ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการบริหารและการจัดการศึกษาพื้นฐานของสถานศึกษา บริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา (4) งานการศึกษาค้นคว้า

วิเคราะห์ วิจัย มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้งานเลขานุการคณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และนิเทศการศึกษา กล่าวว่า โครงสร้างงานประกอบด้วย (1) งานพัฒนาระบบข้อมูล และสารสนเทศ (2) งานงานแผนการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศการศึกษา (3) งานรายผลการติดตามตรวจสอบ ประเมินผลและนิเทศการศึกษา

เมื่อพิจารณาตามลำดับขององค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบ สามารถนำมาอภิปรายผลในแต่ละองค์ประกอบ ได้ดังนี้

องค์ประกอบด้าน “การวางแผน” การวางแผนและกำหนดทางเลือก เป็นขั้นตอนการพิจารณาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผลตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ โดยการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ หรือพึงประสงค์ไว้ โดยมีขั้นตอนการทำงานอย่างมีระบบที่สะดวกแก่การปฏิบัติการนิเทศการศึกษา การวางแผนและกำหนดทางเลือกก็คือ การดำเนินการเลือกวิธีปฏิบัติจากแนวความคิดต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติจริง การวางแผนจึงเป็นการกำหนดล่วงหน้าในการที่จะใช้กำลังคน งบประมาณที่มีอยู่ ให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดจะเห็นได้ว่า การวางแผนและกำหนดทางเลือก เป็นการพิจารณาการเลือกที่ดีที่สุดในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัด ให้ได้ผลคุ้มค่าและกำหนดวิธีการปฏิบัติ การนิเทศไว้ล่วงหน้าเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโรงเรียน หนึ่ง กระบวนการวางแผนและกำหนดทางเลือกนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเตรียมการวางแผนนำแผนไปปฏิบัติ การติดตาม การตรวจสอบผล และควบคุม แผนการประเมินผล และปรับปรุงแผนตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้นตามแผน โดยมีกระบวนการต่อเนื่อง ดังที่สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวถึงกระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นการดำเนินงานในการนิเทศการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ ด้วยกระบวนการวางแผน (Planning Process) นั้นมีกิจกรรมสำคัญในขั้นนี้ คือ การคิดวางแผนนิเทศด้วยการคิดแผนงานที่จะจัดทำว่ามีอะไรบ้าง และจัดลำดับความสำคัญว่า ควรจะทำอะไรก่อนหลัง จากนั้นดำเนินการจัดทำตารางการทำงาน เพื่อให้ง่ายต่อการปฏิบัติ จัดทำตารางการนิเทศ กำหนดวัน เวลา และเรื่องที่จะนิเทศ พร้อมกับดำเนินการขั้นต่อไปคือการทำโครงการเพื่อรวมแผนงานหลาย ๆ แผนที่มีกิจกรรมต่อเนื่อง สอดคล้องกันเป็นทางเดียวกัน อีกทั้งมีการคาดคะเนผลที่จะบังเกิดจากการวางแผนงาน และสุดท้ายทำการปรับปรุงแผนงานให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ที่จัดทำในการนิเทศการศึกษา สอดคล้องกับสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้เสนอแนวทางการวางแผนและกำหนดทางเลือก การนิเทศการศึกษาไว้ 4 ขั้นตอนไว้ดังนี้ 1) ขั้นตอนเตรียมการวางแผน ขั้นนี้เป็นการทำความเข้าใจขอบข่ายอำนาจหน้าที่และบทบาทของผู้นิเทศการศึกษา 2) ขั้นลงมือปฏิบัติการวางแผน 3) ขั้นประสานแผน 4) ขั้นตอนเตรียมแผนไปปฏิบัติ จากที่กล่าวมาข้างต้น ขั้นตอนการวางแผนจะกำหนดทางเลือก ในการนิเทศการศึกษา เป็นการวางแผนที่พิจารณาภาพรวมของการดำเนินงานให้ครอบคลุมทั้ง

วัตถุประสงค์ ที่ต้องการทรัพยากร หรือสิ่งที่นำเข้า วิธีการดำเนินงานและผลที่จะเกิดขึ้นโดยอาจมีขั้นตอนดังนี้ พิจารณาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ คน เงิน เวลา สิ่งของ วิธีดำเนินงานวางแผนฯในการเลือกประเมินทางเลือก แล้วนำวัตถุประสงค์และทางเลือกเขียนเป็นรายละเอียดของโครงการหรือแผนงาน ดังที่ โสภณ ชัยเพชร พบว่า การวางแผนในการนิเทศการศึกษาต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานในระดับสูงขึ้นไป และต้องกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ให้ชัดเจน ตลอดจนต้องให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนด้วย จะทำให้การวางแผนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การวางแผน เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพราะจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจถึงกรอบแนวคิดในการดำเนินงาน เข้าใจวัตถุประสงค์ เป้าหมายของการนิเทศการศึกษา ส่งผลให้สามารถดำเนินการจัดการศึกษาได้บรรลุผล นอกจากนี้ยังเป็นการคาดการณ์ถึงแนวโน้มของสถานการณ์ในอนาคตทางการศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบด้าน “สื่อเทคโนโลยี การปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาแต่ละครั้ง มีวัตถุประสงค์ที่แน่นอนว่าจะให้การนิเทศแก่ใคร เรื่องใด เพื่อแก้ปัญหาใด ทำให้การนิเทศเกิดระบบที่ดี มีความต่อเนื่อง สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดเวลา และช่วยให้การตรวจสอบการวิเคราะห์ผลสามารถทำได้อย่างถูกต้อง ครูผู้รับการนิเทศมีความพอใจ อันเป็นผลให้การจัดการศึกษาโดยส่วนรวมมีมาตรฐาน บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ทักษะการสร้างสื่อ เครื่องมือ รวมทั้งการใช้และพัฒนาวิชาการนิเทศให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การนิเทศการศึกษาประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อ และเครื่องมือการนิเทศไว้ว่า สื่อและเครื่องมือมีความสำคัญต่อการนิเทศศึกษามาก เพราะจะช่วยให้สถานพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาเพื่อส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา สื่อการนิเทศศึกษานั้นจะเป็นเครื่องมือช่วยในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาพัฒนาการทำงานของคุณคลากรทางการศึกษา ตลอดจนช่วยให้การทำงานระหว่างผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สื่อเหล่านี้ อาจจะเป็นประเภท Software หรือ Hardware ก็ได้ เช่น โปรแกรมสำเร็จรูปชุดสไลด์ วีดีโอเทป วิทยุ เครื่องฉายสไลด์ เป็นต้น ส่วนเครื่องมือการนิเทศศึกษานั้น เป็นสิ่งที่ใช้ในการตรวจสอบ การปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ เพื่อทราบที่มาของปัญหาที่จะช่วยให้สามารถแก้ไขได้ถูกต้อง เครื่องมือเหล่านี้ ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบประเมินค่า แบบสังเกตพฤติกรรม จะเห็นได้ว่า สื่อและเครื่องมือเพื่อใช้ในการนิเทศศึกษานั้นอยู่ในสภาพของวัสดุ โสตทัศนูปกรณ์

เอกสารวิธีการ เครื่องมือตรวจสอบ ตลอดจนกิจกรรมอันใดที่ผู้นิเทศเตรียม หรือจัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเรื่องในการปฏิบัติงานคราวหนึ่ง ๆ ทั้งนี้เพื่อใช้สื่อเครื่องมือเป็นตัวตรวจสอบ วินิจฉัยให้ข้อมูล ทักษะในการแก้ไขและส่งเสริมการจัดการศึกษาไปสู่ทิศทางที่พึงประสงค์นับว่า สื่อและเครื่องมือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำคัญหรือความล้มเหลวของการนิเทศ การศึกษา สอดคล้องกับกลิคแมน(Glickman) ที่กล่าวว่า ในการนิเทศไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ผู้นิเทศจำเป็นจะต้องมีสื่อและเครื่องมือประกอบการนิเทศทุกครั้ง และการสร้างสื่อ เครื่องมือ และพัฒนาวิธีการนิเทศซึ่งมีจุดประสงค์ที่สำคัญดังนี้ 1) เพื่อช่วยให้ทราบถึงสภาพสาเหตุของปัญหาอันจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดแนวทางปรับปรุงแก้ไขส่งเสริม สนับสนุนที่เหมาะสม 2) เพื่อเป็นเครื่องมือเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ เจตคติ ทำให้ผู้รับการนิเทศเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง การทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 3) เพื่อให้ผู้รับการนิเทศ ได้รับประโยชน์จากการนิเทศการศึกษาอย่างเต็มที่ เนื่องจากการสร้างสื่อ และเครื่องมือ เป็นขั้นตอนที่กระทำต่อเนื่องจากการสำรวจสภาพปัญหา วางแผนและกำหนดทางเลือก กระบวนการสร้างสื่อ และเครื่องมือไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมการ มีการเสนอโครงการ และสำรวจสภาพปัญหา การกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการวัดความสำเร็จ และการตัดสินใจเลือกชนิดของเครื่องมือ 2) ขั้นศึกษารายละเอียด มีการศึกษาหลักสูตร ออกแบบผลิตต้นแบบและประเมินประสิทธิภาพของต้นแบบ 3) ขั้นลงมือสร้าง มีการสร้างเครื่องมือจากต้นแบบ ทดลองใช้เครื่องมือ เพื่อหาประสิทธิภาพและปรับปรุง 4) ขั้นนำไปใช้คือ การนำไปใช้ตามโครงการ และการเก็บรวบรวมข้อมูล จากการใช้สื่อ และเครื่องมือ 5) ขั้นประเมินผลและพัฒนาวิธีการ มีการนำผลจากการประเมินไปปรับปรุงการเรียนการสอน ปรับปรุงวิธีการสร้างสื่อ เครื่องมือและวิธีการสร้างสื่อและพัฒนาวิธีการสร้าง และใช้สื่อและเครื่องมือ เช่นเดียวกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กล่าวถึงแผนการนิเทศ ติดตามและประเมินผลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีภาระงานคือ งานส่งเสริมและพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่งมี โครงสร้างงานประกอบด้วย (1)งานส่งเสริมและพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ได้แก่ (1.1) ศึกษาความต้องการสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา (1.2) ดำเนินการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี รวมทั้งสื่อต้นแบบของหน่วยงาน เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือตามความต้องการของสถานศึกษา (1.3) ส่งเสริมและพัฒนาครู ผู้บริหารให้มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี (1.4) นิเทศ ติดตาม และประเมินผลการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อนำผลมาปรับปรุงและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ (1.5) ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา (1.6) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาโดยมีความคาดหวังให้

สถานศึกษามีสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างคุ้มค่า (2) งานศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา ได้แก่ (2.1) ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย เกี่ยวกับการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา (2.2) วิจัยเพื่อพัฒนาสื่อต้นแบบ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษา (2.3) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาที่ดำเนินการ ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย พัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยมีความคาดหวังให้เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาทุกแห่งได้ศึกษาและนำผลการวิเคราะห์วิจัยไปใช้ในการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น ดังนั้น สื่อเทคโนโลยี จะเอื้อประโยชน์ให้การนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการนำสื่อเทคโนโลยีมาใช้ นอกจากจะประหยัดเวลาแล้ว ยังสนใจและเข้าใจง่ายในการนิเทศการศึกษา

องค์ประกอบด้าน “ดำเนินการนิเทศ” การนิเทศศึกษานับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะการนิเทศภายในสถานศึกษา ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษา ปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษา แต่การที่จะนำเอาหลักการนิเทศการศึกษา และแนวความคิดต่าง ๆ ไปสู่ภาคปฏิบัตินั้น ผู้นิเทศจำเป็นต้องดำเนินการเป็นขั้นบันได เพื่อไปให้ถึงความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาที่กำหนดไว้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ผู้นิเทศจะต้องดำเนินการตามกระบวนการนิเทศการศึกษา จึงจะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ แต่แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของแต่ละบุคคลย่อมจะมีความแตกต่างกัน จึงได้มีนักการศึกษาหลายคนได้เสนอแนะไว้ สุพิชญา ธีระกุล และคณะได้เสนอว่า กระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นแบบแผนของการนิเทศการศึกษาที่ลำดับขั้นตอนไว้ต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบแบบแผนนั้นจะต้องเป็นแบบแผนที่ดี มีลำดับขั้นตอนการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจนและต่อเนื่องกันอย่างมีระเบียบพร้อมด้วยเหตุผลและเป็นไปได้ การปฏิบัติการนิเทศการศึกษา นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ซึ่งผู้ที่จะทำการนิเทศ จะนิเทศตามแผนปฏิบัติงานที่ได้วางไว้ หลังจากที่ได้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการ การวางแผน และกำหนดทางเลือก และการสร้างสื่อและเครื่องมือขึ้นปฏิบัติงานนิเทศเป็นขั้นตอนที่จะนำผลของขั้นตอนดังกล่าวออกทำการนิเทศการศึกษา ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ และนิพนธ์ กินาวงศ์ ยังได้กล่าวไว้ว่า การปฏิบัติการนิเทศการศึกษาเป็นการพิจารณารายละเอียดของโครงการ และแผนงานทดลองนำไปปฏิบัติตามแนวทางที่วางไว้ และเป็นการปฏิบัติงานตามวิธีวิทยาศาสตร์ ซึ่งครอบคลุมถึงการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการ การวางแผนปฏิบัติการนิเทศการศึกษา และการประเมินผล สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานปฏิบัติการนิเทศการศึกษาไว้พอสรุปได้ดังนี้ 1) ประชุมผู้เกี่ยวข้องและคณะทำงาน เพื่อทำความเข้าใจรายละเอียด และขั้นตอนการปฏิบัติงานแต่ละโครงการให้ตรงกัน 2) กำหนด

งานที่จะปฏิบัติแต่ละโครงการ มีงานอะไรบ้างที่ทำได้จัดเรียงลำดับรายการที่จะปฏิบัติก่อนหลังไว้เป็นข้อ ๆ 3) แบ่งงานรับผิดชอบ ว่าใครทำอะไร เวลาใด ใช้ช่วงเวลามากน้อยเพียงใด ได้แน่นอนชัดเจน ควรคิดเพื่อไว้ด้วยว่าหากผู้ปฏิบัติงานมีปัญหาอุปสรรคไม่สามารถปฏิบัติงานได้ ควรมีผู้ใดปฏิบัติงานแทนหรือเป็นตัวสำรองปฏิบัติงานนั้น โดยมีให้เกิดความเสียหายต่อโครงการหรือระบบการนิเทศได้ 4) ทำความเข้าใจสื่อ และเครื่องมือนิเทศการศึกษาร่วมกัน เมื่อทุกคนให้ความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย ทุกคนจะต้องทำความเข้าใจสื่อ และเครื่องมือที่ตนจะต้องนำไปปฏิบัติกรณินเทศให้เข้าใจรายละเอียดให้ได้ทั้งหมด และควรทดลองใช้สื่อนั้น ๆ ก่อนนำไปปฏิบัติ เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องใด ๆ ขึ้นได้ อันจะก่อให้เกิดการเสื่อมศรัทธาต่อผู้นิเทศหรือผู้ปฏิบัติงานได้ 5) ตกลงกำหนดแนวทางร่วมกัน เกี่ยวกับระบบการเก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูลของแต่ละงาน ของแต่ละคนที่รับผิดชอบให้เป็นแนวทางเดียวกัน ข้อมูลที่ได้รวมไว้ที่บุคคลใด ข้อมูลแต่ละรายการที่ได้มาจะนำไปดำเนินการต่อไปอย่างไรให้ทุกคนมีความเข้าใจตรงกัน เพราะข้อมูลนั้นมีความสำคัญ และเป็นหลักฐานสำหรับเป็นข้อมูลย้อนกลับให้โรงเรียนทราบผลการปฏิบัติงาน 6) ปฏิบัติกรณินเทศตามโครงการ ตามงานและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย 7) มีการพบปะประชุม ทบทวนการปฏิบัติการตามขั้นตอน และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายของแต่ละบุคคลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงงาน ให้มีประสิทธิภาพตลอดเวลาและเพื่อให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาอุปสรรค หรือการเปลี่ยนแปลงขึ้นบางจุดของการปฏิบัติการนิเทศ 8) ประชุมคณะปฏิบัติงานนิเทศทั้งหมด เพื่อสรุปผลปฏิบัติงานนิเทศเมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติการนิเทศตามโครงการ 9) การนำข้อมูลไปใช้ดำเนินการต่อไป ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการปฏิบัติการนิเทศการศึกษาจะต้องนำไปประมวลสรุปวิเคราะห์วิจัย เพื่อรายงานผลให้ผู้เกี่ยวข้องทราบเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานปรับปรุงงาน และพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไปสรุปได้ว่า การดำเนินการนิเทศการศึกษา เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ หากการปฏิบัติการนิเทศการศึกษาล้มเหลวก็จะส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาล้มเหลวได้ด้วย ดังนั้น การปฏิบัติการนิเทศการศึกษา ผู้นิเทศจะต้องมีความรับผิดชอบ และดำเนินการอย่างต่อเนื่องประสานสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทั้งผู้นิเทศเองและผู้รับการนิเทศ และสอดคล้องกับแฮริส ได้เสนอกระบวนการนิเทศการศึกษาในทัศนะของเขาไว้ 6 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 ประเมินสภาพการทำงาน เป็นกระบวนการศึกษาถึงสถานภาพต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่จำเป็นเพื่อนำมาเป็นตัวกำหนดความต้องการจำเป็นเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งประกอบด้วยงานต่อไปนี้คือ 1) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการศึกษาหรือพิจารณาธรรมชาติ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ 2) สังเกตสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบถี่ถ้วน 3) ทบทวนและตรวจสอบสิ่งต่าง ๆ ด้วยความระมัดระวัง 4) วัตถุประสงค์การทำงาน 5) เปรียบเทียบพฤติกรรมการทำงาน ขั้นที่ 2 จัดลำดับความสำคัญของงาน เป็นกระบวนการกำหนดเป้าหมาย

จุดประสงค์และกิจกรรมต่าง ๆ ตามลำดับความสำคัญจะประกอบด้วยงานต่อไปนี้คือ กำหนดเป้าหมาย ระบุจุดประสงค์ในการทำงาน กำหนดทางเลือกและจัดลำดับความสำคัญ ขั้นที่ 3 ออกแบบวิธีการทำงาน เป็นกระบวนการวางแผนหรือกำหนดโครงการต่าง ๆ เมื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยประกอบด้วยงานต่อไปนี้คือ 1) จัดสายงานให้ส่วนประกอบต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน 2) หาวิธีการนำเอาทฤษฎีหรือแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ 3) เตรียมการต่าง ๆ ให้พร้อมที่จะทำงาน 4) จัดระบบการทำงาน 5) กำหนดแผนในการทำงาน ขั้นที่ 4 จัดสรรทรัพยากร เป็นกระบวนการกำหนดทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการทำงานซึ่งประกอบด้วยงานต่อไปนี้คือ 1) กำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ตามความต้องการของต่าง ๆ 2) จัดทรัพยากรไปให้หน่วยงานต่าง ๆ 3) กำหนดทรัพยากรที่จำเป็นจะต้องใช้สำหรับจุดมุ่งหมายบางประการ 4) มอบหมายบุคลากรให้ทำงานในแต่ละโครงการหรือแต่ละเป้าหมายขั้นที่ 5 ประสานงาน เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับคน เวลา วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกทุก ๆ อย่าง เพื่อจะทำให้การเปลี่ยนแปลงบรรลุผลสำเร็จ ขั้นที่ 6 นำการทำงาน เป็นกระบวนการมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสภาพที่เหมาะสมสามารถบรรลุผลแห่งการเปลี่ยนแปลงให้มากที่สุด ซึ่งได้แก่ 1) การแต่งตั้งบุคลากร 2) กำหนดแนวทางหรือกฎเกณฑ์ในการทำงาน 3) กำหนดระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับเวลา ปริมาณหรืออัตราเร็วในการทำงาน 4) แนะนำการปฏิบัติงาน 5) ชี้แจงกระบวนการทำงาน 6) ตัดสินใจทางเลือกในการปฏิบัติงาน ส่วน นพพงษ์ บุญจิตราดุล กล่าวไว้ว่า กระบวนการนิเทศอาจจำแนกขั้นตอนได้เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นวางแผน มีหลักสำคัญคือ ทำความกระจ่างเกี่ยวกับโครงสร้างขององค์ประกอบคือ ตั้งเป้าหมาย หรือหลักการ กำหนดความจำเป็น หรือความต้องการ วางวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ หรือกรรมการ 2) ขั้นจัดการ ออกรูปแบบขององค์ประกอบของโครงการ มีหลักสำคัญคือ คัดเลือกผู้เข้ารับการนิเทศ นิเทศ หรือสรรหาผู้ทำหน้าที่นิเทศ กำหนดเนื้อหาที่นิเทศ จัดสรรงบประมาณ เลือกวิธีการ กิจกรรม และเครื่องมือที่จะดำเนินการ มอบหมายงานด้านอำนวยความสะดวก และกำหนดสถานที่ 3) ขั้นดำเนินการตามโครงการ มีหลักการคือ แก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด จัดกิจกรรมประกอบ เมื่อสังเกตเห็นว่าเกิดความเครียดความล่าช้า หรือ เบื่อหน่าย และสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดในกลุ่ม 4) ขั้นประเมินผล รายละเอียดดังนี้ ใช้เครื่องประเมินผลให้ถูก วิเคราะห์ผล และตีความหมายให้เห็นชัด สรุปผลหาข้อบกพร่อง เพื่อแก้ไขในการดำเนินงานครั้งต่อไป ขั้นวางแผนใหม่ ถ้ามีโครงการต่อเนื่อง จากที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศการศึกษา ก็คือ การจัดลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานการนิเทศอย่างมีระเบียบแบบแผนต่อเนื่อง สัมพันธ์กัน ในอันที่จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสำหรับการนิเทศการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียน อาจจำแนกกระบวนการนิเทศการศึกษาออกได้ 5 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ขั้นที่ 2 การวางแผน กำหนดทางเลือก การดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อ และเครื่องมือ ตลอดจนการพัฒนาวิธีการต่าง ๆ ที่จะใช้ในการนิเทศ ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการณ์เทศการศึกษา ได้แก่ การลงมือปฏิบัติตามแผนด้วยสื่อ และเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นมาตามขั้นที่ 3 ขั้นที่ 5 การประเมินผลและการรายงาน คือ การประเมินผล การปฏิบัติตามแผน การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการอันเป็นขั้นแรกของกระบวนการนิเทศการศึกษา นับเป็นเครื่องมือที่จะทำให้ผู้บริหารโรงเรียนใช้ประโยชน์ในการวางแผนการนิเทศ จากแนวคิดนี้อาจกล่าวได้ว่า สภาพปัจจุบันก็คือ สภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน สภาพปัญหาคือ สภาพที่เกิดขึ้นไม่ตรงกับความต้องการและความต้องการก็คือ สภาพที่อยากให้เป็นไปตามเป้าหมายนั่นเอง จะเห็นได้ว่า การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความ ต้องการ เป็นกระบวนการแสวงหาข้อมูลเบื้องต้น เพื่อนำไปประกอบการตัดสินใจ วางแผน และกำหนดทางเลือก ซึ่งผลจะสรุปประโยชน์ของการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความ ต้องการ เป้าหมาย ไปสู่การวางแผนการนิเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเรื่องการดำเนินการนิเทศ จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้การนิเทศประสบความสำเร็จ เช่น การเป็นผู้นิเทศที่ดีต้องรู้ขั้นตอนกระบวนการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ สามารถดำเนินการนิเทศผู้อื่นได้ รู้ว่าการดำเนินการนิเทศแบบใดจะเหมาะสมกับบุคคลใด เป็นต้น

องค์ประกอบด้าน “การประเมินผล การประเมินผลโครงการเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากจะทำให้สามารถคาดคะเนได้ว่าโครงการนั้น หากนำไปปฏิบัติหรือนำไปปฏิบัติแล้วจะบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์มากน้อยเพียงใด หรือในขณะดำเนินโครงการและเสร็จสิ้นโครงการควรต้องปรับปรุงแก้ไขเรื่องใดบ้าง โครงการควรดำเนินการต่อไปหรือยกเลิก ในการประเมินผลโครงการนิเทศนั้น เพื่อให้ทราบว่าโครงการนิเทศนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ โดยทั่วไปการประเมินโครงการนิเทศเฉพาะสำหรับการนิเทศภายในโรงเรียนจะให้ความสำคัญกับการประเมินระหว่างดำเนินการและประเมินผลหลังจากที่เสร็จสิ้นโครงการแล้ว เนื่องจากขั้นตอนดำเนินการได้มีการร่วมกันคิดร่วมกันวางแผนกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า โดยการวางแผนร่วมกันการประเมินระหว่างดำเนินการเพื่อการปรับปรุงและแก้ไขการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ ซึ่งจะอยู่ในขั้นตอนของการนิเทศโดยเฉพาะ จุดมุ่งหมายของการประเมิน มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญดังนี้ 1) เพื่อพิจารณาคุณค่าและคาดคะเนคุณค่าประโยชน์ของโครงการ 2) เพื่อเป็นการประเมินประสิทธิภาพของการบริหารจัดการโครงการ 3) เพื่อเป็นการตรวจสอบ ติดตาม และปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการ 4) เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสีย หรือข้อจำกัดของโครงการ 5) เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด มิตรเชล

ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายในการประเมินแบบโครงการที่สำคัญไว้ คือ 1) เพื่อที่จะให้ทราบว่า การปฏิบัติงานตามโครงการบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ 2) เพื่อที่จะให้ทราบว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้เป็นเป้าหมายที่ปฏิบัติได้จริงหรือไม่และมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด สรุปจุดมุ่งหมายของการประเมินผลโครงการก็คือ เพื่อพิจารณาคุณค่า ประโยชน์ของโครงการเพื่อติดตามตรวจสอบเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข และเพื่อพิจารณาว่าโครงการหรือการดำเนินการนั้นบรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จอย่างไร โครงการการนิเทศการศึกษา การนำผลการประเมินไปพิจารณาการดำเนินการต่อไป และปรับปรุงแก้ไข ส่วนการล้มเลิกโครงการนั้นไม่ได้เป็นจุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการการนิเทศ เพราะการดำเนินโครงการนิเทศมาจากความจำเป็นมาจากปัญหาที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา ที่ได้มีการร่วมพิจารณาจัดลำดับความสำคัญ ตลอดจนวางแผนร่วมกันเป็นอย่างดีก่อนดำเนินการตามหลักการและวิธีดำเนินการนิเทศ ในการประเมินผลโครงการนั้นได้มีผู้เสนอรูปแบบประเมินผลโครงการไว้หลายรูปแบบ เช่น รูปแบบการประเมินของ ไทเลอร์ (Tyler's Model) รูปแบบของการประเมินของสเติล (Stake's Model) และรูปแบบการประเมินของ สตีเฟิลบีม (CIPP Model) โดยเฉพาะรูปแบบการประเมินแบบ CIPP มีการนำไปใช้อย่างแพร่หลายทั้งในการประเมินผลหลักสูตรและประเมินผลโครงการต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย การประเมิน 1) ด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อม (context) 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) 3) ด้านกระบวนการ (Process) และ 4) ด้านผลผลิตหรือผลลัพธ์ (Product) ซึ่งในแต่ละด้านจะประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ หลายประการ ที่จะทำการประเมินผล นอกจากนั้น โอลิวา และ พอลัส (Oliva and Pawlas) ได้นำเสนอวิธีประเมินผลไว้ที่สามารถนำมาใช้กับการประเมินโครงการหรือระบบการนิเทศ คือ 1) การประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์ (Evaluation by Objectives) 2) การประเมินผลโดยใช้คำถาม (Evaluation Questioning) จึงกล่าวได้ว่าในการประเมินผลโครงการนิเทศนั้นสามารถเลือกรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือวิธีใดก็ได้ตามความเหมาะสมว่าจะเป็นโครงการนิเทศเรื่องใด และจะประเมินองค์ประกอบใดเป็นสำคัญ เช่น ผลลัพธ์จากการนิเทศหรือกระบวนการนิเทศ เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ประเมินจะต้องสร้างขึ้นให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และสิ่งที่ต้องการประเมินด้วย ด้านการนิเทศกับการประเมินผลนั้น (Supervision and Evaluation) ในการดำเนินการใด ๆ จะทราบผลสำเร็จได้จากการประเมินผล ดังนั้น ในการนิเทศนั้นควรต้องมีการประเมินผลโครงการ เพื่อดูผลสำเร็จของโครงการว่าบรรลุวัตถุประสงค์และประสบผลสำเร็จอย่างไร และประเมินผลกระบวนการเพื่อการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการครั้งต่อไป และประเมินผลผู้ดำเนินโครงการเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นต่อไป ไลร์ตัน บุญสวัสดิ์ ได้นำเสนอหลักการประเมินผลโครงการ สรุปได้ดังนี้ 1. การประเมินผล ต้องเป็นการประเมินผลร่วมกัน ทั้งครู ผู้นิเทศ และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องในวงการศึกษา 2. การประเมินผลต้องยึด

จุดมุ่งหมายของโครงการเป็นหลัก เช่น ควรดำเนินการแบบประชาธิปไตย มีการตัดสินใจประเมิน โดยคณะกรรมการ 3. การประเมินผลควรประเมินทุกด้าน เช่น ด้านการบริหาร ด้านตัวบุคคล และอื่น ๆ 4. การประเมินผลโครงการนิเทศควรมีการวัดประเมินผลสมาชิกที่ร่วมงานและผลงานกลุ่ม ด้วยการให้ประเมินตนเองและประเมินโดยบุคคลอื่น 5. การประเมินผลโครงการนิเทศควรเลือกเทคนิควิธีประเมินผลที่หลากหลายให้ทุกคนทุกฝ่ายได้ใช้อย่างเหมาะสมกับการปฏิบัติงานของตนเอง 6. การประเมินผลโครงการนิเทศควรเตรียมวิธีบันทึก และมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน 7. การประเมินผลโครงการนิเทศควรเลือกที่จะประเมินผลในเรื่องที่จะนำผลมาปรับปรุงแก้ไขโครงการนิเทศได้ 8. การประเมินผลโครงการนิเทศการสอนควรเป็นส่วนหนึ่งของการนิเทศการศึกษา สรุปก็คือ การประเมินโครงการนิเทศควรมีการประเมินทั้งปัจจัย กระบวนการและผลลัพธ์ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาที่สำคัญต้องมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และแจ้งให้บุคคลที่เกี่ยวข้องทราบ ที่จำเป็นและสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การประเมินผลลัพธ์ของการนิเทศซึ่งประเมินได้จากตัวผู้นิเทศ ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล มีหลายชนิด ได้แก่ 1) แบบสอบถาม 2) แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3) แบบสัมภาษณ์เฉพาะประเด็น หรือแบบมีโครงสร้าง 4) แบบสังเกตพฤติกรรม 5) แบบวัดเจตคติ 6) แบบสอบถามความคิดเห็น 7. แบบวัดผลงานการปฏิบัติ 8. การวิจัยเชิงประเมินผล สรุปได้ว่า ในการประเมินผลโครงการนิเทศการดำเนินการนิเทศนั้น สามารถประเมินผลได้ทั้งโครงการการนิเทศ ผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการนิเทศ และกระบวนการดำเนินการในขณะดำเนินการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลที่เหมาะสมกับการนิเทศดีขึ้น แบบสอบถามแบบต่าง ๆ แบบวัดผลงานการปฏิบัติ แบบสัมภาษณ์การวิจัย แบบประเมินผลและอาจจะสรุปแบบการประเมินรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งในการประเมินผล เช่น ใช้โมเดลของ CIPP ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ดังนั้น ผู้นิเทศควรตระหนักถึงการประเมินผล เพราะจะทำให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ในการนิเทศ และสามารถปรับปรุงพัฒนาให้การนิเทศบรรลุผลตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบด้าน “การมีส่วนร่วม” การมีส่วนร่วมในการนิเทศ เป็นแนวความคิดในการบริหารงานนิเทศการศึกษาที่มุ่งจูงใจให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบในองค์การที่ตนปฏิบัติงานอยู่ด้วยความเต็มใจ การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารที่ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานพิจารณาปัญหา และตัดสินใจร่วมกัน ไพบูลย์ เสี่ยงก้อง และสมปราชญ์ จอมเทศ กล่าวว่าบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการ ร่วมงานด้วยความยินดีเต็มใจที่จะช่วยหรือเข้าร่วมในการดำเนินงาน โดยถูกหน้าที่บังคับกับความร่วมมือที่เพิ่มให้แก่องค์การด้วยความสมัครใจ ความจำเป็นที่จะให้กับผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมนั้น เพื่อเปิดโอกาสให้บรรยากาศของงานเต็มไปด้วยความพึงพอใจ และมีผลให้เกิดการยอมรับนับถือ ระหว่างบุคคลต่อบุคคลและบุคคลที่มีต่อกลุ่ม

นอกจากนี้ การบริหารแบบมีส่วนร่วมยังเป็นการที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในการแสดงความคิดเห็นและการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมช่วงพลังจิตให้ร่วมกันปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ มีประสิทธิภาพมากกว่าการยินยอมให้ปฏิบัติตามคำสั่ง ผู้ร่วมงานมีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจ เน้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญ ในการแก้ปัญหาการบริหารงานนิเทศ หลักของการมีส่วนร่วมในองค์การ เงื่อนไขที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการบริหารงานขององค์การ 3 ประการคือ 1) เงื่อนไขด้านบริหารงาน ผู้รับผิดชอบในองค์การจะต้องพิจารณาว่าองค์การที่ตนรับผิดชอบอยู่นั้นเป็นองค์กรประเภทใด และจะสามารถจัดให้สมาชิกในองค์การได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานได้มากน้อยเพียงไร เพราะเหตุว่า ลักษณะขององค์การไม่เอื้อต่อการที่จะนำเอาวิธีการมีส่วนร่วมมาใช้ได้อย่างเต็มที่ การมีส่วนร่วมอาจนำมาใช้ได้เหมาะสมกับลักษณะขององค์การและเวลา ปัจจัยเหล่านี้ ย่อมประกอบด้วยทัศนคติของผู้บังคับบัญชาเป็นสำคัญ ผู้นำหรือหัวหน้าในองค์การที่จะสามารถนำเอาวิธีการที่ให้สมาชิกในองค์การมีส่วนร่วมในการบริหารงานมาใช้ได้จะต้องเป็นผู้ที่มีธำตุแท้ของ การเป็นนักประชาธิปไตย 2) เงื่อนไขด้านประสิทธิผลของงาน เงื่อนไขนี้ย่อมอาศัยปัจจัยด้านเวลาอย่างเพียงพอที่จะจัดให้มีมีส่วนร่วม ตลอดจนปัจจัยในทางการเงินที่จะน้อมนำให้สมาชิกในองค์การนั้นเข้ามามีส่วนร่วมว่าจะได้ผลคุ้มค่าหรือไม่ นอกจากนี้ เนื้อหาสาระของการที่จะเชิญชวนให้บุคคลเข้ามีส่วนร่วมในองค์การ ต้องเป็นสิ่งที่ต้องตรงกับผลประโยชน์ขององค์การนั้น ตลอดจนการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างหัวหน้างานกับผู้ร่วมงาน และความเข้าใจอันดีระหว่างสมาชิกของกลุ่มในการทำงานร่วมกัน 3) เงื่อนไขในด้านผู้ได้บังคับบัญชา หรือผู้ร่วมงาน การมีส่วนร่วมในองค์การจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าผู้ร่วมงานไม่สนใจหรือมิได้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การ การที่จะกระตุ้นเตือนให้ผู้ได้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานเกิดความสนใจได้นั้น จะต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ถูกต้องให้แก่บุคคลเหล่านั้น การมอบหมายงานให้ทำตามความถนัดและความสนใจ เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ร่วมงานได้เกิดความรู้สึกกระตือรือร้น และเกิดสำนึกว่าได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์การความสำเร็จขององค์การ การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นจากการสร้างสถานการณ์ให้เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมโดยพิจารณาความเป็นไปได้จากสิ่งแวดล้อมในขณะนั้น Davis ได้เสนอแนะการสร้างเงื่อนไขเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมมีดังนี้ จะต้องใช้เวลาเพียงพอเพื่อสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วม ก่อนดำเนินการตามที่พึงประสงค์ การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นยากในสถานการณ์อันฉุกเฉิน การมีส่วนร่วมในงานจะต้องไม่ฝืนค่านิยม เศรษฐกิจของมวลสมาชิก ผู้ร่วมงานไม่อาจใช้เวลาทั้งหมดในการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมทุกเรื่องได้ 1) หัวข้อของการมีส่วนร่วมจะต้องสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในองค์การ หรือเป็นหัวข้อที่มวลสมาชิกมีความสนใจร่วมกัน หรือเป็นงานที่มีความยุ่งยากในการปฏิบัติ 2) ผู้มีส่วนร่วมจะต้องมีความสามารถ ขยัน และมีความรู้ในเรื่องการมี

ส่วนร่วม 3) ผู้มีส่วนร่วมจะต้องสามารถติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันอย่างทั่วถึง เพื่อจะสามารถแลกเปลี่ยนแนวความคิดซึ่งกันและกันได้ 4) ไม่สร้างความรู้สึกละอายใจต่อผู้ร่วมงาน เช่น ความสามารถ ตำแหน่ง หน้าที่การงานของผู้ร่วมงานจะไม่ถูกคุกคาม ถ้าผู้ร่วมงานมีความรู้สึกต้องพะวงต่อสภาพของตัวเอง เขาจะไม่ให้ความร่วมมือ ทำนองเดียวกัน ผู้บริหารจะต้องมีความรู้สึกที่ว่าตัวเองไม่ถูกคุกคามต่ออำนาจหน้าที่ไม่เช่นนั้น เขาจะไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานอีกต่อไป 5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะเกิดขึ้นในองค์การที่มีความเป็นอิสระทางความคิดของผู้ร่วมงานแต่ละคน แนวทางในการดำเนินการที่จะให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารงาน 5 ประการ คือ 1) การชี้แนะและสอนงาน วิธีนี้จะช่วยให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้ร่วมงานได้ประโยชน์ในแง่ที่จะเพิ่มทักษะในการปฏิบัติ และได้รับความอบอุ่นใจรวมทั้งการที่จะได้แสดงความคิดเห็นต่อผู้บังคับบัญชา 2) การให้กลุ่มเสนอแนวความคิดเห็น วิธีการนี้จะช่วยสร้างสามัคคีธรรมในกลุ่มและเป็นการระดมความคิดเห็นของกลุ่ม ซึ่งจะทำได้รับข้อคิดเห็นที่กว้างขวาง และมีลักษณะของกลุ่มจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในองค์การ 3) การให้กลุ่มควบคุมกันเอง การควบคุมกันเองระหว่างกลุ่มย่อยก่อให้เกิดผลดีมีประสิทธิภาพมากกว่าผู้บังคับบัญชาคอยติดตามควบคุม 4) จัดให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ 5) เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนแสดงความคิดเห็น ในการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมการณ์พิเศษแบบร่วมมือ (Collaborative Behaviors) สำหรับในกรณีพิเศษแบบร่วมมือนี้ ทั้งผู้init และครูจะร่วมกันตัดสินใจ ในวิธีการแก้ปัญหาและการปฏิบัติงานตลอดเวลา ทั้งครูและผู้init จะให้ข้อเสนอแนะแก่กันและกัน เพื่อร่วมกับพิจารณาหาข้อตกลงร่วมกันในการปฏิบัติ ซึ่งพฤติกรรมการณ์พิเศษแบบร่วมมือมีลักษณะและการปฏิบัติดังนี้ คือ 1) การสร้างความเข้าใจตรงกัน (Clarifying) ผู้init ทำความเข้าใจกับปัญหาที่ครูพูดถึง เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับปัญหาที่ครูได้นำเสนอ โดยพยายามกระตุ้นให้ครูระบุสาเหตุของปัญหา และประเด็นของปัญหาให้ชัดเจน 2) การฟัง (Listing) ผู้init ฟังอย่างตั้งใจ เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนมากขึ้น เกี่ยวกับปัญหาความคิดเห็นของครูที่มีต่อปัญหาการสอนของตนเอง ก่อนที่จะคิดพิจารณาแนวทางการแก้ปัญหานั้น 3) การตอบสนอง (Reflecting) เพื่อความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับปัญหา และรายละเอียดของปัญหาที่ครูนำเสนอ ผู้init ต้องตอบสนองด้วยการรับรู้และปัญหาของครู เพื่อให้แน่ใจว่าเข้าใจตรงกันว่าปัญหาที่แท้จริงของครูคืออะไร 4) การนำเสนอ (Presenting) ผู้init เสนอทรรศนะและความคิดเห็นของตนเองให้ข้อมูลสนับสนุนปัญหาอุปสรรค ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการแก้ปัญหตามความคิดเห็นของครูเสนอข้อมูลที่ครูอาจจะมองข้ามความสำคัญ การเสนอความคิดเห็นของตนเองของผู้init ในขั้นนี้จะช่วยให้ครูได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาเพิ่มขึ้น และมองเห็นสาเหตุและแนวทางการแก้ปัญหที่ชัดเจนมากขึ้น 5) การสร้างความเข้าใจตรงกัน (Clarifying) โดยผู้init พยายาม

ทำให้ครูเข้าใจความคิดเห็น การรับรู้ของผู้นิเทศให้ชัดเจนมากขึ้น เพื่อปรับความเข้าใจตรงกันและมีแนวคิดในการแก้ปัญหาไปในทิศทางเดียวกัน 6) การแก้ปัญหา (Problem solving) ทั้งผู้นิเทศและครูมีการแลกเปลี่ยนข้อแนะนำและทางเลือกใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา ก่อนที่จะร่วมกันสรุปเกี่ยวกับวิธีแก้ปัญหา หรือเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้และเหมาะสม 7) การกระตุ้นส่งเสริม (Encouraging) เป็นการกระตุ้นส่งเสริมการยอมรับข้อโต้แย้งที่อาจจะเกิดขึ้น เมื่อมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้น ผู้นิเทศต้องยอมรับข้อขัดแย้ง และหาทางประนีประนอม เพื่อหาข้อยุติกันต่อไป เพราะความขัดแย้งความเห็นไม่ตรงกัน สามารถจะได้อะไรมา ซึ่งวิธีแก้ปัญหาที่ดี และเหมาะสมที่สุด 8) ขั้นตอนการเจรจาตกลงร่วมกันเพื่อหาข้อยุติ (Negotiating) เป็นการเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางการแก้ปัญหาที่เป็นยอมรับของครู และผู้นิเทศ เพื่อให้ทั้ง 2 ฝ่าย เห็นด้วยกับรายละเอียดของแนวทางการปฏิบัติ อาจมีการอภิปราย ซึ่งแนวทางที่ได้ช่วยกันเลือก 9) การกำหนดมาตรฐาน (Standardizing) การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติเป็นการตกลงร่วมกันในรายละเอียดของแนวทางและแผนปฏิบัติ รวมทั้งกำหนด วัน เวลา สถานที่ที่จะดำเนินการตามแผน ใช้สื่ออะไรบ้าง มีใครบ้าง เป็นผู้ร่วมงาน รายละเอียดเหล่านี้ต้องเจรจาปรึกษากันให้ชัดเจน 10) การตอบสนอง (Reflecting) เป็นการสรุปแผนขั้นสุดท้าย ผู้นิเทศสรุปแนวทาง และแผนปฏิบัติงาน โดยครูยอมรับเข้าใจตรงกันในทุกเรื่อง อาจจะทำให้ครูทบทวนแผนและแนวทางการปฏิบัติอีกครั้ง และมีการจัดบันทึกข้อตกลงร่วมกันในการปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาการยอมรับนัดหมายการดำเนินการทุกขั้นตอนตามแผนก่อนนัดการประชุม ดังนั้นควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการนิเทศการศึกษาของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยปลูกฝังสำนึกที่ดีให้ผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้น เพื่อให้ทุกคนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมและเข้าร่วมอย่างเต็มใจในการนิเทศการศึกษา

องค์ประกอบด้าน “การปรับปรุงและพัฒนา” การปรับปรุงและพัฒนาในงานการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการย้อนกลับเพื่อนำไปสู่กระบวนการนิเทศด้านอื่นๆและว่านับเป็นเรื่องสำคัญเพราะเป็นการที่นำบุคลากรทางการศึกษาซึ่งผู้รับการนิเทศทุกระดับความรู้และประสบการณ์ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากจะหมายถึงการส่งผลกระทบต่อคุณภาพทางการศึกษาโดยรวม ดังนั้นผู้นิเทศและผู้จัดการศึกษาทุกระดับ ทุกสถานศึกษา ทุกองค์กร ต้องให้ความสนใจและดำเนินการสม่ำเสมอ โดยร่วมกันวางแผน กำหนดประเด็นที่สนใจ เพื่อนำไปสู่การนิเทศโดยตรงและประชุมย้อนกลับแก่กันและกันระหว่างผู้นิเทศกับทีมงาน และผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ ซึ่งต้องอาศัยทักษะหลายด้าน มีการใช้ข้อมูลร่วมกันและการประชุมให้ข้อเสนอแนะ โดยรายละเอียดของงานปรับปรุงและพัฒนาการนิเทศการศึกษานั้นมีดังนี้ 1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้บริหารให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง 2) ผู้รับการนิเทศต้องเห็นด้วยและมองเห็นความสำคัญของการปรับปรุงและพัฒนาการนิเทศการศึกษา 3) บรรยากาศระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีความเป็นมิตรและส่งเสริม

สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในทุกด้าน 4) จัดทรัพยากรให้เพียงพอ 5) โครงการมีการกำหนดจุดมุ่งหมายชัดเจน เพื่อติดตามผลการดำเนินงานของโครงการ 6) ผู้รับการนิเทศมีส่วนร่วมในการเสนอแผนปฏิบัติและสรุปผลปฏิบัติงาน 7) ได้ข้อมูลย้อนกลับ 8) เสริมสร้างบรรยากาศในการร่วมมือเป็นหมู่คณะ 9) เป็นแนวการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง 10) มีเป้าหมายเดียวกันคือ พัฒนาค้น พัฒนางานและพัฒนาผู้เรียน สรุปได้ว่าการปรับปรุงและพัฒนางานการนิเทศการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความหมายสำคัญต่อบุคลากรทางการศึกษาโดยเฉพาะผู้รับการนิเทศ เพื่อให้มีโอกาสปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ และนำไปสู่การพัฒนางานการนิเทศการศึกษาให้มีประสิทธิภาพซึ่งมีการจัดการในสองระดับคือ 1) ผู้รับการนิเทศแต่ละคนควรมีโอกาสได้เรียนรู้ที่ส่งเสริมเป้าหมายวิชาชีพของตนเอง 2) บุคลากรในสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษาและองค์กรในท้องถิ่นควรที่จะร่วมกันกำหนดแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาทักษะต่างๆ รวมทั้งโครงการและความรู้ที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร การพัฒนางานการนิเทศการศึกษาจะต้องมีเป้าหมายชัดเจนที่จะช่วยเหลือผู้รับการนิเทศ การวิจัยผลสัมฤทธิ์หรือการรายงานประเมินตนเองของกลุ่มงานจะมุ่งเน้นให้เห็นในการที่จะพัฒนาปรับปรุงเรื่องที่เกี่ยวข้อง การวางแผนระยะยาว การประชุมแก้ปัญหา การทดลอง ผลในการฝึกฝนที่เป็นรูปธรรม กิจกรรมกลุ่มเล็ก ข้อมูลย้อนกลับ การสาคิดและกิจกรรมมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การพิจารณาในความสำคัญต่อคุณลักษณะของแต่ละคนและแต่ละกลุ่มจะสามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้รับการนิเทศบรรลุเป้าหมายได้ เมื่อผู้รับการนิเทศได้รับการพัฒนาทั้งสามระยะคือ 1) การนำเข้าสู่การเรียนรู้ 2) การบูรณาการ 3) เลือกลงมือทำแล้ว การเลือกแนวทางที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในกลุ่ม จึงเป็นช่วงระยะที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนากลุ่ม ได้ดียิ่งขึ้น แม้แต่การประชุมกลุ่ม การจัดเตรียมความพร้อมในการจัดการประชุมก็ควรจัดเตรียมให้พร้อม โดยไม่ทำให้ผู้รับการนิเทศสูญเสียโอกาสในการพัฒนาตนเองในทุกๆ ระยะด้วย ดังนั้นผู้บริหารระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องให้ความสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนา ในการดำเนินการนิเทศการศึกษา ถึงแม้ว่าจะมีความสำคัญเป็นอันดับสุดท้าย

ผู้เชี่ยวชาญทุกคนให้ความเห็นว่า องค์กรประกอบทั้ง 6 ประกอบที่ค้นพบในรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีความเหมาะสม เป็นไปได้ ถูกต้องและสามารถใช้ประโยชน์ได้จริง และองค์กรประกอบที่มีความสำคัญต่อการกำหนดรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานั้นองค์กรประกอบที่มีความสำคัญมากที่สุด คือด้านการวางแผน

จากการยืนยันรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาโดยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ไคแนคัลระหว่าง 6 องค์กรประกอบ พบว่า กลุ่มตัวแปรอิสระประกอบด้วย 4 ตัวแปร ได้แก่ สื่อและเทคโนโลยี การดำเนินการนิเทศ การประเมินผล และการมีส่วนร่วม สำหรับ

องค์ประกอบที่เป็นตัวแปรตามประกอบด้วย การวางแผน และการปรับปรุงพัฒนา และรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดในการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา คือรูปแบบที่ 1 ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างองค์ประกอบทั้ง 6 ประกอบอภิปรายความได้ว่าเมื่อนิเทศการศึกษามีองค์ประกอบด้านสื่อและเทคโนโลยี การดำเนินการนิเทศ การประเมินผล และการมีส่วนร่วม ก็จะส่งผลให้การวางแผน และการปรับปรุงพัฒนา ดีขึ้นไปด้วย และในทางเดียวกัน เมื่อการวางแผน และการปรับปรุงพัฒนา ก็จะส่งผลให้องค์ประกอบสื่อและเทคโนโลยี การดำเนินการนิเทศ การประเมินผล และการมีส่วนร่วม ดีเพิ่มขึ้นด้วย โดยผู้เชี่ยวชาญให้ความคิดพ้องต้องกันทั้ง 7 คนว่ารูปแบบที่ 1 มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้ สำหรับรูปแบบที่ 2 นั้นมีผู้เชี่ยวชาญ 5 คนที่เห็นว่าเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 71.43 ส่วนอีก 2 คนเห็นว่ายังไม่เหมาะสมเท่าที่ควร คิดเป็นร้อยละ 28.57 เนื่องจากมีองค์ประกอบ 2 องค์ประกอบที่ไม่ได้ปรากฏในรูปแบบซึ่งประกอบด้วย การประเมินผล และ การมีส่วนร่วม ซึ่งทำให้ไม่สามารถครอบคลุมองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แต่เนื่องจากว่าองค์ประกอบทุกตัวในกลุ่มตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นรูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จึงต้องคำนึงถึงองค์ประกอบด้านการประเมินผล และการมีส่วนร่วม ด้วยเพื่อความสมบูรณ์และเหมาะสมในการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้ในการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีความแตกต่างหลากหลายไปตามบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานั้นๆ แต่เพื่อให้ได้ศึกษาองค์ประกอบนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในเชิงลึกมากขึ้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรนำข้อค้นพบจากรูปแบบนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาไปประยุกต์ใช้ในเชิงนโยบายกับหน่วยงานของตนในบริบทดังต่อไปนี้

1. การวางแผน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องมีการวางแผนดำเนินงาน และจัดตั้งคณะทำงานด้านการนิเทศที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนและควรมีการวางแผนโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานด้านการนิเทศการศึกษา เป็นตัวชี้วัดในการวางแผนด้วย และมีวิสัยทัศน์ที่จะกำหนดนโยบายด้านการนิเทศการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังต้องจัดปฐมนิเทศผู้เกี่ยวข้องให้รับทราบ เข้าใจ และยอมรับนโยบาย ของการนิเทศ พร้อมกับยึดถือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดด้วยความเต็มใจ

2. สื่อและเทคโนโลยี ควรมีการส่งเสริมทักษะในการใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อก่อให้เกิดการนิเทศที่มีประสิทธิภาพเพื่อนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ในองค์การที่เพิ่มมากขึ้น

ยิ่งขึ้น ควรจัดให้มีกิจกรรมอบรมสัมมนา ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความรู้ และทักษะในการใช้สื่อและเทคโนโลยีให้บุคลากรในหน่วยงาน

3. **ดำเนินการนิเทศ** ผู้บริหารรวมทั้งบุคลากรทุกระดับ จำเป็นต้องสนใจและกระตือรือร้นที่จะใช้การนิเทศเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนเพื่อนำไปสู่การพัฒนางานในหน้าที่ของตนเองอยู่เสมอ ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายเพื่อสนับสนุนให้มีการดำเนินการนิเทศและส่งเสริมความชำนาญในการนิเทศให้เกิดขึ้นกับบุคลากรในองค์กรอย่างเป็นรูปธรรม และเหมาะสมกับความต้องการของบุคลากร และนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของตน

4. **การประเมินผล** ควรมีการกำหนดเป้าหมายการประเมินผลของการนิเทศเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายหลักของหน่วยงานและองค์กร พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจและส่งเสริมให้บุคลากรตื่นตัว โดยให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการประเมินผลให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหน่วยงานและเป้าหมายขององค์กร โดยอาจใช้วิธีการ "การประเมินผลตามสภาพจริง" เพื่อสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรเกิดการยอมรับและมีส่วนร่วม

5. **การมีส่วนร่วม** ผู้บริหารจำเป็นต้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการนิเทศ เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ร่วมงานเข้าใจและยอมรับในรูปแบบการนิเทศที่เกิดขึ้น โดยไม่เกิดการต่อต้าน เพราะธรรมชาติของบุคคลมักจะต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่กระทบกับความปลอดภัยและวิถีการดำเนินชีวิตของตน หากผู้บริหารสามารถดำเนินการให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม โดยไม่มีการต่อต้านจากบุคลากรในองค์กรก็จะทำให้การนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับได้มีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็น พร้อมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะต่างๆ มาวิเคราะห์เพื่อสรุปหาแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของทุกคนต่อไป

6. **ปรับปรุงและพัฒนา** ถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ผู้บริหารต้องให้ความสนใจ เพราะการปรับปรุงและพัฒนาถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ดังนั้นควรกระตุ้นและปลุกฝังให้บุคลากรในองค์กรมีการปรับปรุงและพัฒนาการนิเทศอยู่เสมอเพื่อนำมาปรับปรุง การนิเทศให้ดีและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรพิจารณารูปแบบการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ค้นพบนี้ไปกำหนดแผนกลยุทธ์ในการนิเทศการศึกษาเพื่อนำไปปฏิบัติใช้กับองค์กรของตนเองได้อย่างเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมองค์กรของแต่ละแห่ง เพื่อให้การนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้ผลสัมฤทธิ์ยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบรูปแบบการนิเทศการศึกษาระหว่างสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในภูมิภาคต่าง ๆ
2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
3. ควรศึกษาวิจัยในเชิงลึกเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศการศึกษากับประสิทธิผลขององค์การ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์